

KAPITTEL 4

NORDIC SAFE CITIES OG BODØ BY

RADIKALISERING, EKSTREMISME OG TERRORISME FRA ET SMÅBYPERSPEKTIV

Tanja Ellingsen

Innledning

Helt siden terrorangrepene mot Regjeringskvartalet og Utøya 22. juli 2011 har radikaliserings og kontraterror blitt et hett tema også i Norden. I 2014 ble det derfor for første gang lansert en konkret handlingsplan for å forebygge terrorisme i Norge (Regjeringen 2014), en plan som senere ble fornyet i 2020 (Regjeringen 2020). Et hovedpoeng i denne planen er kommunens relevans for å forebygge radikaliserings og ekstremisme. Personer som engasjerer seg i terroraktiviteter eller blir radikaliserte, vokser alle opp og bor et sted – derfor må forebygging av slik aktivitet også ha en base i lokalsamfunnene og byene selv. I 2016, etter et terrorangrep i København i Danmark, ble Nordic Safe Cities initiert under Nordisk ministerråd. Formålet med Nordic Safe Cities er «å styrke forebygging av radikaliserings og voldelig ekstremisme i Norden, trygge lokalt demokrati og forhindre polarisering» (www.nordicsafecities.org/)

Siden den gang har 21 byer på tvers av de nordiske landene sluttet seg til nettverket. Gjennom samarbeidet får medlemsbyene blant annet erfaringsutvekslinger, input på den nyeste forskningen, faglig veiledning av eksperter og oversikt over hva som rører seg globalt med tanke på terrorvirksomhet

og radikalisering samt forebygging (www.nordicsafecities.org/) Sommeren 2022 bestemte Bodø by seg for å bli med i dette nettverket. I dette kapittelet vil jeg se mer spesifikt på hvorfor Bodø bestemte seg for å melde seg inn i nettverket, hva slags likheter og forskjeller Bodø ser mellom seg selv og de andre byene i nettverket med tanke på forebyggingsarbeidet og utfordringene byen står – og forventes i det videre å stå – overfor, og hva de forventer å få ut av å være medlem i dette nordiske bynettverket. For å svare på dette har jeg gjennomført dybdeintervjuer med sentrale personer involvert i SLT¹-nettverket samt radikaliseringskontakter i politiet i Bodø. Basert på det som kom fram under intervjuene, synes en hovedkonklusjon å være at radikalisering og ekstremisme ikke lenger bare er et storbyfenomen, men også noe som er en aktuell problemstilling for en mellomstor by i nord. Dette skyldes særlig dagens digitale virkelighet, men også at byen opplever det som omtales som «voksesmerter».

Før jeg kommer nærmere inn på dette, er det nødvendig å si litt om terrortrusselen i verden og i Norge. Deretter vil jeg klargjøre begreper som radikalisering, terrorisme og forebygging og se på hva tidligere forskning sier om årsaker til radikalisering og forebygging med et særlig blikk på byens/kommunens rolle i den forbindelse. Jeg redegjør deretter for min metodiske inngang og mitt datamateriale, før jeg går mer i dybden på selve funnene fra intervjuene og hvordan dette kan fortolkes. Til sist vil jeg – basert på erfaringene til Bodø – si noen ord om betydningen av nettverksstyring mellom byer som metode for terrorbekjempelse / forebygging av radikalisering og eventuelt på hvilke måter Bodøs utfordringer og tilnærming likner på eller er forskjellig fra andre byer i Norge og i Norden.

Begrepsavklaringer

Å skulle definere *terrorism* er ingen enkel sak, siden det ikke eksisterer en overordnet definisjon på fenomenet som alle (forskere, politikere, media, jurister) synes å være enige om. Allerede i 1988 kartla Schmid og Jongman (1988) at det fantes minst 119 ulike definisjoner av terrorisme. Dette handler både om fenomenets kompleksitet, men også om politikken rundt det: Når man kaller noe terrorisme eller kaller noen en terrorist, har man også definert deres handlinger som «umoralske». Uttrykket «en manns terrorist er en annen

1 Samordningsnettverk for lokale, forebyggende tiltak mot rus og kriminalitet.

manns frihetskjemper» er verdt å minne om her.² En enkel og relativt vanlig definisjon av terrorisme er at det er «en voldshandling (innenlandsk eller internasjonal), vanligvis begått mot ikke-stridende, og har som mål å oppnå atferdsendring og politiske mål ved å skape frykt i en større befolkning» (Hoffman 2006; Schmid 2017).

Terrorisme er ikke noe nytt fenomen, men strekker seg tilbake til det første århundre e.Kr. med sikarierne.³ Den moderne formen for terrorisme regner man imidlertid med at oppsto i kjølvannet av den franske revolusjon og Robespierres terrorregime. Mesteparten av terrorismen på 1800-tallet kom fra små grupperinger og var forankret i anarkistisk ideologi. Rapoport (1991) snakker gjerne om fire bølger av terrorisme i moderne tid som hver kan sies å ha dominert i omtrent 40–45 år: 1) den anarkistiske bølgen (1880–1920), 2) den postkoloniale bølgen (1920–1960), den venstreorienterte bølgen (1960–1990) og 4) den religiøse bølgen med oppstart i 1979 og den iranske revolusjon. Terrorangrepene 11. september 2001 satte religion for alvor på den internasjonale agendaen og regnes også for å være et veiskille ved at terrorismen så ut til å få et mer globalt uttrykk enn tidligere. Hvorvidt denne religiøse bølgen synes å vare lenger enn de forutgående, eller om den er i ferd med å bli erstattet med noen annet, er et sentralt tema i dagens terrorismedebatt. Framveksten av høyreekstremisme og soloterrorisme er noen av de utviklingstendensene som har fått mest oppmerksomhet i den forbindelse (Auger 2020).⁴ Dette skyldes nok veksten i terrorangrep i Europa utført av soloterrorister (jihadister) med delvis svake forbindelser direkte til terrorgrupper som al-Qaida i etterkant av 11. september. Terrorangrepene i Regjeringskvartalet og på Utøya 22. juli 2011 her i Norge, hvor en enslig hvit nordmann sto bak, har nok også vært en sentral faktor. Likevel måtte det enda et høyreekstremistisk terrorangrep til i Norge før PST også la til høyreekstre-

2 Nelson Mandela var i sin tid leder for ANC i Sør-Afrika. ANC var av mange omtalt som en terrorgruppe, likevel anser vi Mandela for å ha vært en frihetskjemper, siden han sto opp mot apartheid i landet. Liknende diskusjoner fant vi også rundt den relativt nylige debatten omkring svensk NATO-medlemskap, hvor Tyrkia hevdet at Sverige huser terrorister (PKK, kurdere), og satte seg på bakbeina for et svensk medlemskap.

3 Disse var en gruppering av jøder som gjorde opprør mot romernes okkupasjon av Judea (nåtidens Israel-Palestina) ca. år 70 e.Kr. (Taylor og Gautron 2015).

4 Cyberterrorisme, incels, økofascisme, anti-LHBT, antistatlige grupperinger, sammensatte trusler inkl. konspirasjonsteorier m.m. er også eksempler på former for terrorisme som dukker opp i litteraturen.

misme i sin trusselvurdering (PST 2019).⁵ 25. juni 2022 ble Norge så rammet av ytterligere et terrorangrep, hvor en person mistenkt for å ha forbindelser til radikale islamistiske miljøer gikk til angrep på LHBT-miljøet i Oslo.⁶ PSTs trusselvurdering i 2023 (PST 2023) påpeker at både ekstrem islamisme og høyreekstremisme fortsatt utgjør de største terrortruslene mot Norge, og da i første rekke fra enkeltpersoner, gjerne radikalisert via internett. Dette leder meg over til det andre sentrale begrepet i dette kapittelet: *radikalisering*.

Begrepet «radikalisering» refererer til prosessen der et individ i økende grad går inn for eller støtter ekstremistiske ideer, det vil si bruk av vold for å nå politiske, ideologiske eller religiøse mål (Horgan 2009; Bjørgo og Gjelsvik 2015). Dette er også den definisjonen regjeringens handlingsplaner fra både 2014 og 2020 legger til grunn. I og med at radikalisering omtales som en prosess et individ gjennomgår, betyr dette at man skiller mellom holdninger (radikale/ekstremistiske tanker/meninger) og radikale/ekstremistiske handlinger, hvor terror er den ytterste konsekvens av radikalisering og voldelig ekstremisme.⁷ Hvor i prosessen et individ befinner seg, kan imidlertid variere og også endre seg over tid, og det er bare et fåtall av de med radikale holdninger som ender opp med å utføre terrorhandlinger. Radikalisering er dessuten ikke et resultat av én enkelt påvirkning, men av en kompleks blanding av faktorer og dynamikk, alt fra individuelle karakteristika til gruppedynamikker, samfunnskarakteristika og det internasjonale systemet som sådan (Vergani et al. 2020; Nesser 2014; McCauley og Moskalenko 2008; Bjørgo og Gjelsvik 2015). Her snakker en gjerne om såkalte *push-* og *pull*-faktorer som er med på å bidra til at et individ radikaliseres. Typiske pushfaktorer kan være utenforskap, diskriminering, rasisme, arbeidsledighet og traumatiske opplevelser, mens pullfaktorer kan være vennskap, familie, identitet, spenning, internett og fellesskapsfølelse (Vergani et al. 2020; Bjørgo og Gjelsvik 2015).

Gitt terrorens grusomme natur med drap på uskyldige ofre som et av kjennetegnene er ønsket om og behovet for å forhindre at slike hendelser finner sted, naturligvis stort. Det gjelder både hos politiet, men også i samfunnet for øvrig. Handlingsplanen mot radikalisering i 2014 (tre år etter 22. juli og

5 10. august 2019 gikk Philip Manshaus til angrep på moskeen i Bærum, men ble overmannet. Han hadde i forkant av dette drept sin adoptivsøster.

6 Ellingsen, Tanja (2022). «Kjærligheten som brast», *Dagsavisen*, 28. juni, 2022. <https://www.dagsavisen.no/debatt/2022/06/28/kjaerligheten-som-brast/>.

7 Se Moghaddam (2005) for mer informasjon om trinnene i en radikaliseringsprosess, også omtalt som radikaliseringstrappen.

terrorangrepene i Regjeringskvartalet og på Utøya) og senere i 2020 (året etter angrepet på moskeen i Bærum) er tegn på dette. Dette leder meg til et tredje og siste begrep dette kapittelet fokuserer på – *forebygging* (av radikaliserings, ekstremisme og terrorisme).

«Forebygging» er i likhet med de andre to begrepene også vanskelig å gi en entydig definisjon på, siden det forebyggende arbeidet og innholdet i begrepet varierer ut fra hvilken tradisjon og sektor som står bak arbeidet. En bred forståelse av forebygging finnes i Kunnskapsdepartementets rundskriv om forebyggende innsats for barn og unge (KD 2013). Her defineres forebygging som «alt som gjøres for å skape gode og trygge lokalsamfunn, til innsats som spesielt retter seg mot å begrense, stanse eller snu en negativ utvikling» (KD 2013: 1). Forebygging handler både om å tilrettelegge for en positiv utvikling uten at et konkret problem er identifisert, og om å stanse en negativ utvikling som er identifisert eller har utviklet seg. En mye brukt modell i arbeidet med forebygging av voldelig radikaliserings i Europa er forebyggingstriangelet (Guidi og Babetto 2020). Her defineres tre hovedkategorier av forebygging: universell forebygging, selektiv forebygging og indikativ forebygging (Meines og Woltman 2017). De ulike nivåene gjenspeiler ulike formål og målgrupper. Universell forebygging rettes mot hele befolkningsgrupper (eks. undervisningsopplegg om ekstremisme eller sosial utjevning). Dette nivået vil omfatte samfunnsnivået. Videre er selektiv forebygging rettet mot risikogrupper (eks. Nav og oppfølging av ungdom som faller ut av skolen) og vil derfor omfatte gruppenivået. Til slutt vil indikativ forebygging være rettet mot grupper og individer som utviser faktisk problematferd (eks. tiltak for å få ungdom ut av ekstreme miljøer, returnere fremmedkrigere osv.), som da naturligvis vil omfatte individnivået. I alle disse formene for forebygging har kommunen og byen individene bor i, en viktig rolle.

Byens og kommunens rolle

Regjeringens handlingsplaner fra 2014 og 2020 er begge tydelige eksempler på hvordan nettopp *kommunene* har fått en sentral rolle i forebyggingsarbeidet mot radikaliserings og voldelig ekstremisme. Tidligere rådet det en oppfatning om at voldelig ekstremisme lå under ansvarsområdet til Politiets sikkerhetstjeneste (PST), men det ble et skifte i fokus når den første handlingsplanen om forebygging av voldelig ekstremisme kom i 2010 (Lid et al. 2016: 37). Denne la opp til en bredere satsing og inkludering av kommunene (ibid.).

Regjeringens handlingsplaner fra 2014 og 2020 videreførte denne bredden. Kommunenes rolle i forebyggingsarbeidet henger sammen med kommunenes ansvar for velferdstjenester til innbyggerne og rollen med å ivareta demokratiske funksjoner. Innenfor disse rollene har kommunene mange oppgaver (Lid et al. 2016: 74). I tillegg sitter kommunene på en hel verktøykasse av virkemidler og tiltak for å forhindre negativ radikalisering (Lid og Heierstad, 2019: 91). Dette kan være virkemidler som helse- og sosialtjenester, bolig, arbeid og utdanning (Lid et al. 2016: 8). Kommunenes førstelinjetjenester er tett på innbyggerne og kjenner de lokale forholdene godt, dermed har de også flere muligheter til å kunne oppdage personer i faresonen (Lid og Heierstad 2019: 94). Slik sett favner kommunenes virkemidler både universelle, spesifikke og indikative tiltak for forebygging. En generell huskeregel for kommunene er, ifølge Lid og Heierstad (2019: 94), at «velintegreerte, velfungerende, veltilfredse borgere utgjør ingen sikkerhetstrussel». Videre kan kommunene, som Lid og Heierstad (2019) viser til, også følge opp hjemvendte Syria-farere eller andre typer fremmedkrigere. Virkemidlene kommunene kan bruke her, er å finne bolig, arbeid og tilrettelegging for fritidstilbud. Dette innebærer at kommunene også vil ha en viktig rolle i rehabiliteringen og den indikative forebyggingen (Bjørge og Gjelsvik 2015) for å få de tidligere ekstremistene tilbake i samfunnet igjen.

I tillegg vil det å beskytte sårbare mål som går under kommunens område, åpenbart være en viktig rolle for kommunen. Det vil si at kommunen må sørge for å sikre for eksempel kommunale bygninger med de sikkerhetstiltak som er nødvendige. Til tross for en del overordnede likheter framgår det også fra handlingsplanen av 2020 at kommunene har frihet til å tilpasse eget arbeid og egne tiltak til lokale behov og forutsetninger (Justis- og beredskapsdepartementet, 2020). Allerede i 2014 ble også kommunene oppfordret til å lage egne handlingsplaner og tiltakskort for å følge dette tettere opp. Det vil derfor kunne variere mellom kommunene hvordan de jobber med denne tematikken, men også hvilke utfordringer de har. Dette vil igjen kunne avhenge av både størrelse, geografisk beliggenhet, befolkningssammensetning, levekår med mer innad i de enkelte kommuner. Dette skal jeg komme tilbake til senere når jeg skal diskutere Bodø by mer spesifikt, men om man ser på dette i en større europeisk sammenheng, ser man at *bykommuner* og da særlig større byer har vært åsted for terrorangrep de senere år (Hemmingby 2017).

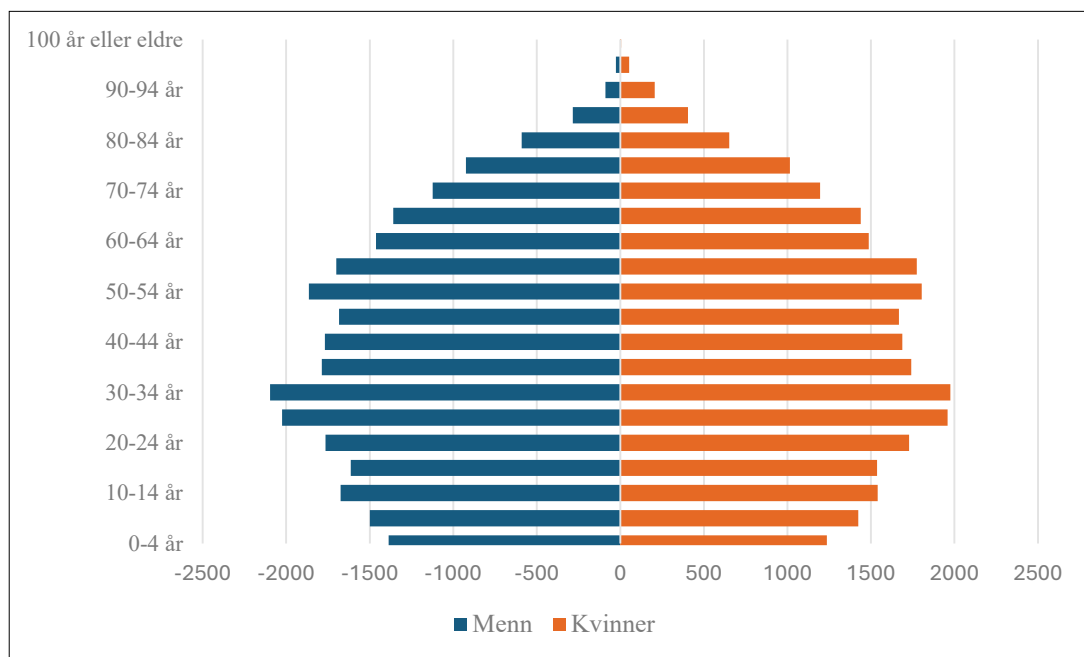
Terrorangrepet 11. september i New York, etterfulgt av bombingene av toget i Madrid i 2004 og på bussen i London i 2005, førte til at «urban terrorisme» etter hvert oppsto som et begrep (Coaffee, 2017).⁸ Videre var man i 2016 og 2017 vitne til at både Paris, Nice, Barcelona, London, Brussel, München og Stockholm ble rammet av terrorangrep med bruk av kjøretøy mot større folkeansamlinger. Disse angrepene utløste en diskusjon i norske byer om behovet for å sikre utsatte offentlige byrom (Lid 2022). I tillegg ble man opptatt av at bosetningsmønstre innad i byene, for eksempel områder med mye innvandring, men også en opphopning av steder med lav score på ulike levekårsparametere og kriminalitetsutvikling for øvrig, kunne ha betydning for risikoen for at enkeltindivider og minoriteter lot seg rekruttere til radikalisering og ekstremisme (Coaffee 2017). Andelen Syria-farere var også med på å synliggjøre problematikken ytterligere (Christensen og Bjørge 2017). Begrep som «the enemy from within» og syn på byen og lokalsamfunnet som såkalte potensielle «breeders of extremism» ble dermed sentrale i foranledningen til utviklingen av kontraterrorarbeidet (Byman, 2019), blant annet i form av disse handlingsplanene for forebygging av radikalisering og ekstremisme i 2014 og 2020. Dette bringer meg over til diskusjonen omkring hvordan Bodø som by/bykommune faktisk ser ut, og hvilke eventuelle utfordringer byen/bykommunen synes å ha.

Bodø som bykommune

Med et folketall på 53 623 innbyggere i tredje kvartal 2023 (SSB, 2023) regnes Bodø i dag for å være en mellomstor by/kommune og den største i Nordland fylke. Det er også Bodø som har hatt størst befolkningsvekst av kommunene i fylket, og i tiårsperioden 2011–2021 økte folketallet i Bodø med gjennomsnittlig 1 prosent årlig (mot 0,3 prosent i fylket som helhet). Sett i forhold til folketallet rett etter andre verdenskrig, så er befolkningen i Bodø nå mer enn tredoblet. 80,6 prosent av befolkningen bor for øvrig i tettstedet Bodø, mens rundt 10,3 prosent er bosatt i de to andre tettstedene

8 «Urban krigføring» og «urban terrorisme» ble sagt å beskrive de nye krigene (Kaldor, 1999), hvor krig på slagmarken mellom hærer ble sett på som den mer tradisjonelle formen for krig, mens angrep i byene og påfølgende drap på sivile altså bedre beskrev de mer nye krigene. Urban krigføring er imidlertid noe som strekker seg langt tilbake i tid, ikke minst i den tiden hvor bystater utgjorde vår politiske organisering (Graham, 2008).

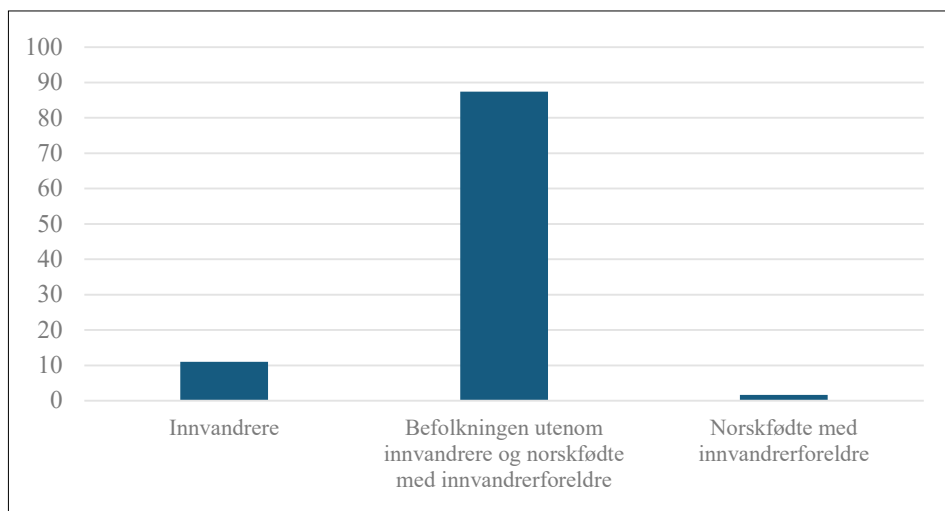
i kommunen (Løding og Løpsmarka). Dette gir kommunen en samlet tettstedsandel i befolkningen på mer enn 90 prosent, mot 71 prosent i Nordland som helhet (2020). Når det gjelder den demografiske alderssammensetningen i kommunen, så er den variert, bestående av en god del innbyggere fra 55 år og oppover, men også i alderen 30 til 34 år og 25 til 29 år. Ungdomskullene 15–19 år og 20–24 år er noe mindre, men utgjør også en stor andel av befolkningen. Til tross for at mange av ungdommene fortsatt flytter fra Bodø på grunn av utdannings- eller jobbmuligheter, var det i 2023 flere som flyttet til Bodø enn som flyttet fra byen. Noe av denne veksten skyldtes nok i hovedsak bosetning av ukrainske flyktninger som et resultat av den pågående krigen mellom Russland og Ukraina.

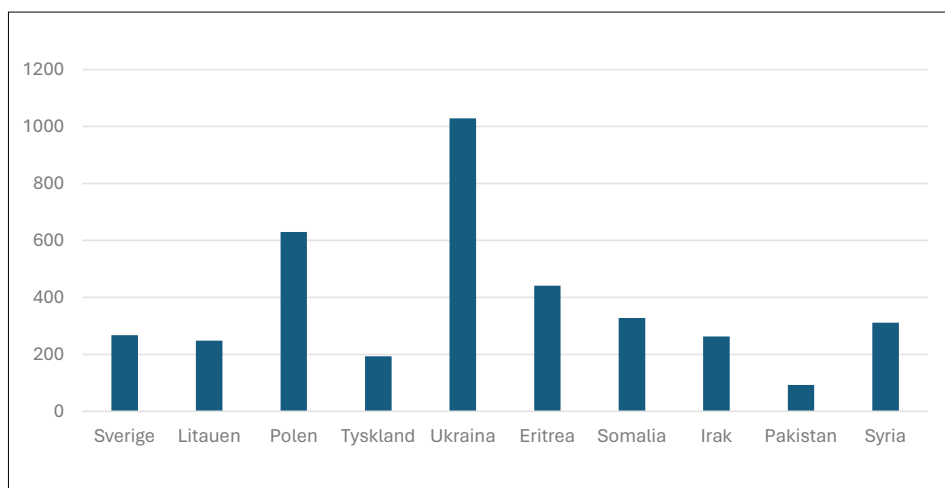
Figur 1. Alderssammensetning i Bodø kommune, 2023. Kilde: Statistisk sentralbyrå 2023

Når det gjelder den etniske sammensetningen i Bodø, så er Bodø en relativt homogen by med 11 prosent innvandrere samt 1,6 prosent norskfødte med innvandrerbakgrunn. 87,4 prosent er norskfødte uten innvandrerbakgrunn.

De aller fleste av innvanderne i Bodø kommer fra Polen og Ukraina, men det er også en del med bakgrunn fra Eritrea, Somalia, Syria og Irak. I tillegg har Bodø kommune innflyttere fra Sverige, Litauen og Tyskland.

Figur 2a. Prosentandel av befolkningen i Bodø kommune med innvandrerbakgrunn, 2023. Kilde: IMDI 2023

Figur 2b. Landbakgrunn innvandrere (antall) Bodø kommune, 2023. Kilde: Statistisk sentralbyrå 2023

For en oversikt over det mer generelle utfordringsbildet til bykommunen Bodø, har jeg valgt å ta utgangspunkt i Folkeinstituttets (FHI) oppvekst-barometer for å se hvordan det står til med Bodø vis-à-vis andre kommuner i Norge.⁹ I tillegg vil jeg legge fram noen tall på ungdomskriminalitet for Nordland politidistrikt samt Bodø kommunes SLT-rapport fra 2022. Dette måler på ingen måte radikaliserings eller ekstremisme direkte,¹⁰ men gir likevel en indikator på hvor motstandsdyktig bykommunen er med tanke på denne typen utfordringer. Utenforskap avler utenforskap, og vi vet fra mangeårig forskning at mange av de som radikaliseres og lar seg rekruttere til ekstremistiske bevegelser, er sårbare unge (Bjørge 2015). Jeg vil i det følgende derfor hovedsakelig kommentere de faktorene hvor befolkningen i Bodø scorer vesentlig lavere enn i landet for øvrig (merket med rødt i figur 3), men også påpeke de tilfeller hvor Bodø scorer vesentlig bedre enn andre kommuner (merket med grønt i figur 3) på typiske risikofaktorer.

Det første som er verdt å bemerke, er at det er færre barn i Bodø som bor i familier med langvarig lavinntekt, eller som mottar sosialhjelp, enn i Norge. Dette er positivt. På den andre siden er det vesentlig flere barn som vokser opp trangbodd eller sammen med enslige forsørgere i Bodø enn på landsbasis. Andelen unge som står utenfor, er imidlertid noe lavere i Bodø kommune enn i landet for øvrig – henholdsvis 6,2 % (Bodø) versus 7,4 % (Norge).¹¹

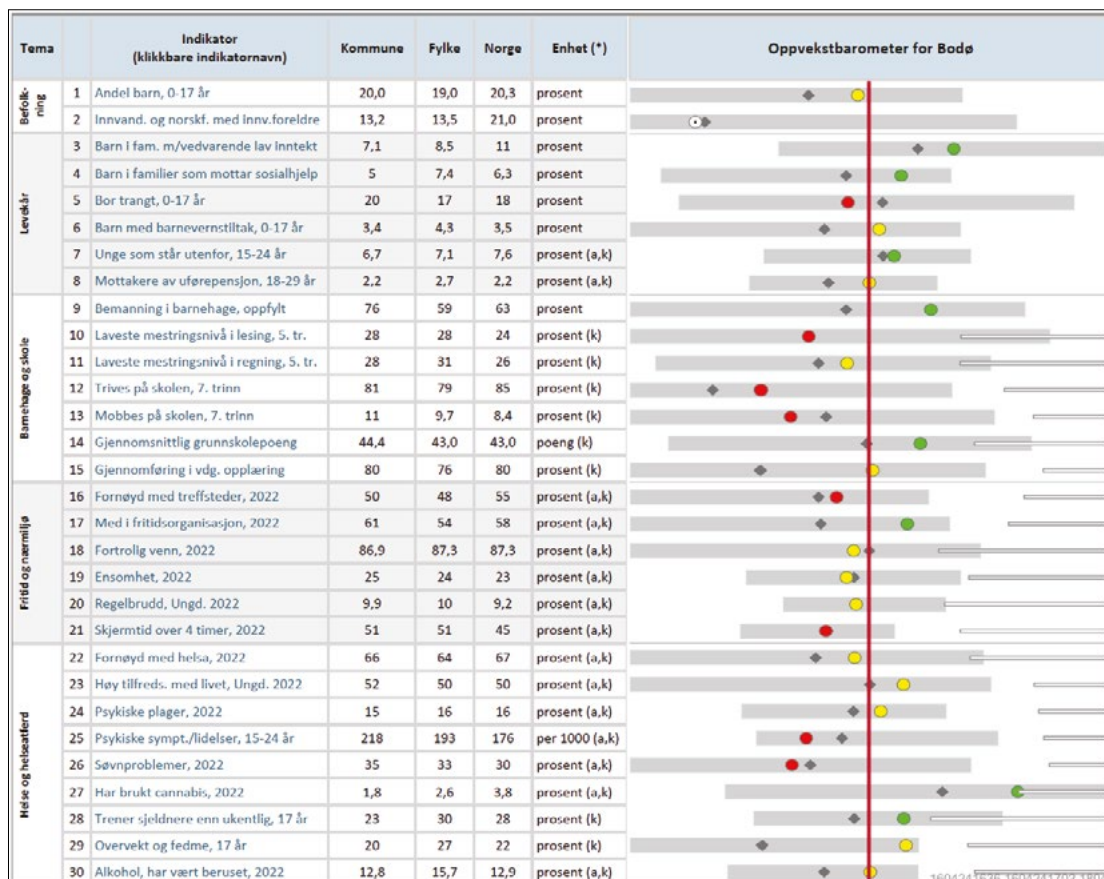
Når det gjelder skolen, er det vesentlig flere som oppgir at de ikke trives på skolen, og flere forteller også at de blir mobbet på skolen, enn det som er statusen for Norge for øvrig. Dette øker risikoen for skolefravær og kan i verste fall bidra til at flere lar seg rekruttere til ulike miljøer, enten det dreier seg om vold, kriminalitet, narkotika eller terrorisme/ekstremisme. Dette bildet forsterkes av at det er vesentlig flere i Bodø kommune som ikke er tilfreds med antallet/tilbudet av treffsteder i kommunen. Oppvekstbarometeret viser også at antall timer med skjermtid er betydelig større i Bodø enn i landet for øvrig. Selv om dette ikke trenger å ha noen direkte sammenheng med risiko for ekstremisme og radikaliserings, vet vi at mange unge i dag eksponeres for konspirasjonsteorier og ekstremistisk tankegods via nett, og at mangelen

9 Dette barometeret er også lenket opp med bl.a. Ungdata-undersøkelsen for Bodø 2022. Jeg så det derfor ikke som nødvendig å ta med den i tillegg. Jeg har imidlertid gjennomgått hele Ungdata-undersøkelsen for Bodø nøye, også ut over det som er nevnt her.

10 Jeg spurte også politiet om tilgang til tall omkring antall bekymringsmeldinger knyttet til radikaliserings i Nordland politidistrikt, men dette fantes dessverre ikke lett tilgjengelig.

11 Unge under 30 år som er utenfor arbeid, utdanning og arbeidsrettede tiltak.

på ungdomsklubber og treffsteder kan medføre at ungdom blir hengende i byen på kveldstid. Til sist er det også flere i Bodø kommune som oppgir å ha psykiske helseplager/lidelser samt søvnvansker enn på landsbasis.

Forklaring (tall viser til linjenummer i tabellen ovenfor):

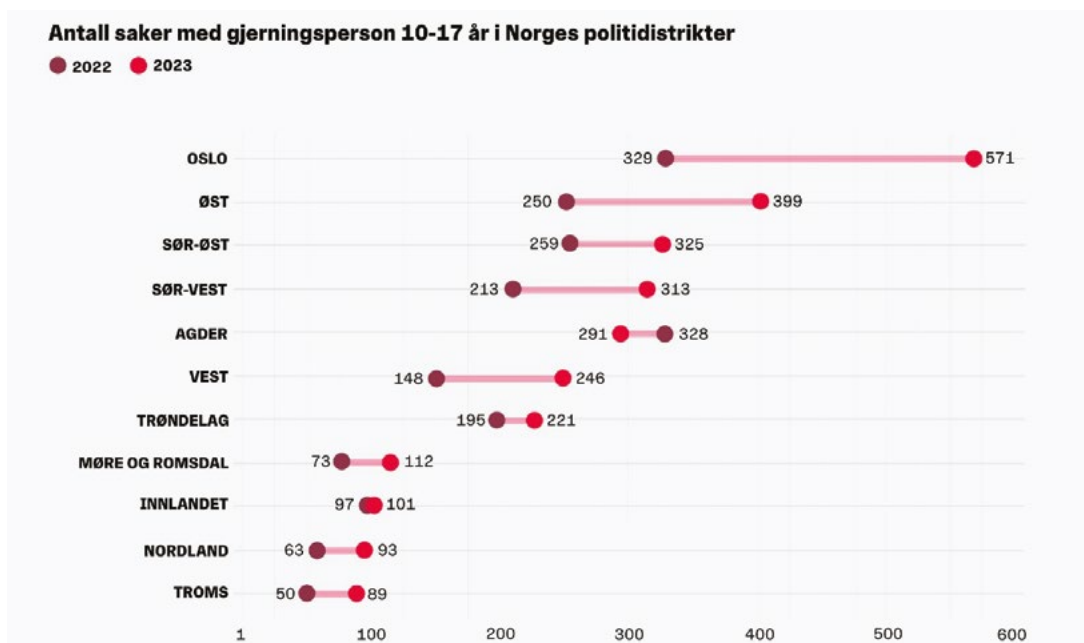
* = standardiserte verdier, a = aldersstandardisert, k = kjønnsstandardisert og ** = tall fra Ungdataundersøkelsen mangler.

Les mer om mulige årsaker til at tall fra Ungdataundersøkelsen mangler og begrunnelse for ettårige lands- og fylkestall for 2021 og 2022 [her](#).

1. 2023, 2. 2023, 0-17 år, 3. 2020-2022, barn (0-17 år) som bor i husholdninger som i en treårsperiode har en gjennomsnittlig inntekt under 60 % av nasjonal median. 4. 2022, 0-17 år, omfatter de som har mottatt sosialhjelp minst én gang i løpet av året. 5. 2022, trangboddhet defineres ut ifra antall rom og kvadratmeter i boligen. 6. 2022, omfatter hjelpetiltak og omsorgstiltak. 7. 2022, omfatter de som ikke er i arbeid, utdanning eller opplæring (NEET). 8. 2020-2022, mottakere av varig uførepensjon. 9. 2023, barn som går i barnehager der kravet til både grunnbemanning og pedagogisk bemanning er oppfylt. 10./11. Skoleårene 2022/2023-2023/2024. 12./13. Skoleårene 2021/2022-2023/2024. 14. 2021-2023, ved avsluttet grunnskole på 10. trinn. 15. 2020-2022, omfatter elever bosatt i kommunen. 16. U.skole, svært bra eller nokså bra tilbud. 17. U.skole, svarer «ja, jeg er med nå». 18. U.skole, svarer «ja, helt sikkert/«ja, det tror jeg» på om de har minst én fortrollig venn. 19. U.skole, ganske mye eller veldig mye plaget. 20. U.skole, 3 eller flere ulike regelbrudd i løpet av det siste året. 21. U.skole, daglig utenom skolen. 22. U.skole, svært eller litt fornøyd. 23. U.skole, de som angir 8-10 på en skala fra 0-10, der 0 er det verst mulige livet de kan tenke seg og 10 det best mulige. 24. U.skole, har mange plager (ganske mye eller veldig mye plaget). 25. 2020-2022, brukere av primærhelsetjenestene fastlege og legevak. 26. U.skole, ganske mye eller veldig mye plaget. 27. U.skole, har brukt cannabis én gang eller mer i løp. siste 12 mnd. 28. 2022-2023, oppgitt ved nettbasert sesjon 1. 29. 2020-2023, KMI som tilsvarer over 25 kg/m2, basert på høyde og vekt oppgitt ved nettbasert sesjon 1. 30. U.skole, drukket så mye at de har følt seg tydelig beruset én gang eller mer i løp. siste 12 mnd. Datakilder: Statistisk sentralbyrå, Ungdataundersøkelsen fra Velferdsforskningsinstituttet NOVA ved OsloMet, Utdanningsdirektoratet, Vernepliktsverket og primærhelsetjenestene fastlege og legevak (KUHR-databasen i Helsedirektoratet). For mer informasjon, se [Kommunehelse statistikkbank](#).

Figur 3. Oppvekstbarometeret Bodø kommune 2022. Kilde: Folkehelseinstituttet

Om vi så ser mer direkte på utviklingen av ungdomskriminalitet, ser vi at den er økende for Nordland politidistrikt, slik den ser ut til å være det i landet for øvrig, om enn ikke like dramatisk som for Oslo og Østlandet. Det er imidlertid interessant å merke seg at ungdomskriminaliteten i Nordland ser ut til å være vel så stor som i Troms. Selv om denne statistikken ikke sier noe om Bodø by eller Bodø kommune direkte, er det nærliggende å anta at mye av ungdomskriminaliteten er knyttet til de store byene i distriktene, hvorav Bodø er den største byen i Nordland.

Figur 4. Antall saker med gjerningsperson 10–17 år i Norges politidistrikter.

Kilde: Nordland politidistrikt 2023

Denne antakelsen bekreftes blant annet i årsrapporten til SLT (det samordnede rus- og kriminalitetsforebyggende arbeidet) i Bodø kommune i 2022, hvor det tydelig framgår at det de siste årene har kommet flere risikofaktorer som utfordrer kommunen. I rapporten (SLT, 2022: 2) heter det at «Bodø har 'voksesmerter' og er en stor småby som nå utvikles til liten storby. Det innebærer økt aktivitet og tilbud i sentrum som også trekker til seg uønskete aktiviteter. Dette må både kommune og politi være forberedt på». Videre peker rapporten

på at sosiale medier og internett ser ut til å være en risikofaktor for sårbare barn og unge, og at politiet har mottatt meldinger om uakseptabel og trakasserende atferd på nett. I tillegg framheves det at pandemien ser ut til å ha forsterket andre risikofaktorer som psykisk uhelse og ensomhet. Utfordringsbildet de siste to årene beskrives derfor som kjennetegnet av blant annet følgende:

- Økt rus, vold og kriminalitet blant gutter i tenårene.
- Mobbing og hets, spesielt på digitale plattformer. Herunder også økt mobbing og utestengelse generelt på skolen.
- Økning i utviklingen av skolevegring.¹²
- Manglende integrering.
- Stort frafall fra organiserte aktiviteter og ufrivillig utestengelse fra disse.

Til tross for at rapporten ikke oppgir ekstremisme og radikalisering som en del av utfordringsbildet, påpekes det at Bodø kommune ønsker å jobbe universelt. Det poengteres videre at risikofaktorer som er forbundet med ulike former for utenforskap, kriminalitet og rus, også er risikofaktorer med tanke på radikalisering og terrorisme.

Forebygging i Bodø kommune

Bodø har i likhet med mange av Norges kommuner organisert forebyggingsarbeidet etter SLT-modellen. Samordning av lokale tiltak (SLT) handler i stor grad om å forebygge kriminalitet og rus istedenfor å reparere i etterkant. I Bodø kommune har man organisert dette arbeidet gjennom etablering av *SLT-team* og *SLT-nettverk*, begge ledet av en *SLT-koordinator* i kommunen. SLT-teamet har bestått av representanter fra utekontakten, barnevernet, Felles Ansvar, politikontakt, minoritetsrådgiver, en rektor, konfliktrådet, leder av MST¹³ og SLT-koordinatoren. SLT-teamet behandler saker etter fullmakt fra ungdom og foreldre.¹⁴ *SLT-nettverket* i Bodø kommune er på sin side enda

12 Jeg har bedt skole- og oppvekstsjefen i Bodø om å sende meg tall på denne utviklingen, men har ikke per i dag mottatt dette.

13 MST er en familie- og nærmiljøbasert behandling for ungdom i alderen 12–18 år som har alvorlig utfordringer i relasjoner til familie, skole og nærmiljø.

14 SLT-teamet hadde fem møter i 2022. Rus og rusituasjonen for unge i Bodø og utfordringer knyttet til at enkelte ungdom ikke vil ha hjelp, var gjennomgående temaer i 2022 (SLT-rapport, 2022).

bredere og består av skolehelsetjenesten, barnevernet, utekontakten, Felles Ansvar¹⁵, ungdomskoordinatorne i konfliktrådet, Bodø idrettsråd, en minoritetsrådgiver, PPT,¹⁶ elevtjenesten på videregående skole, en koordinator i Unge stormen¹⁷, Ung kultur¹⁸, Bratten aktivitetspark, en ungdomskoordinator fra Bodø 2024¹⁹, en politikontakt og en representant fra Voksne for barn^{20, 21}

Mesteparten av arbeidet i SLT-teamet og SLT-nettverket i Bodø har handlet om rus og kriminalitetsforebyggende tiltak, men det har også hele tiden vært en forbindelse til politirådet²² og en radikaliseringskontakt i Nordland politidistrikt. Alle politidistriktene i Norge har nemlig en radikaliseringskontakt.²³ De skal koordinere hendelser, samarbeid og utveksling av informasjon mellom politi og lokalsamfunn, og de er også i direkte kontakt med PST Nordland. I Bodø (som i mange andre byer og kommuner) sitter imidlertid ikke radikaliseringskontakten (eller PST, for den del) i SLT-teamet direkte, men er representert via en politikontakt.

Slik sett har SLT også hatt en kobling opp mot forebygging av radikalisering og ekstremisme over lengre tid, men dette aspektet ble ytterligere forsterket i forbindelse med at det i januar 2022 ble gjennomført en digital konferanse med Nordic Safe Cities omkring mulig medlemskap som hadde bred del-

15 Felles ansvar er et lavterskeltilbud for ungdom over 12 år med rus- eller annen bekymringsfull utvikling. Tiltaket er ett spleiselag av kommunene i Salten: Hamarøy, Steigen, Sørfold, Fauske, Saltdal, Beiarn, Bodø, Gildeskål, Meløy, Rødøy, Røst, Værøy.

16 PP-tjenesten skal hjelpe skoler og barnehager med å legge til rette for barn og elever med behov for særskilt tilrettelegging.

17 Unge Stormen består av ungdommer mellom 13 og 21 år som ønsker å bruke Stormen bibliotek.

18 Ung kultur er en del av Kulturkontoret i Bodø Kommune, og jobber med ungdomskultur. Ung Kultur tilbyr medvirkningsarenaer og møteplasser for, av og med unge.

19 Bodø 2024 er det største kulturprosjektet i Norge på over 10 år og det største i Nord-Norge noensinne og er knyttet til Bodøs status som Europeisk kulturhovedstad i 2024.

20 Voksne for Barn er en ideell medlemsorganisasjon som jobber for god psykisk helse og trygge oppvekstvilkår for alle barn.

21 Det ble i 2022 avholdt fire møter i nettverket der saker som resultatet av Ungdata-undersøkelsen, barnefattigdom, utenforskap og Nordic Safe Cities ble drøftet. Erfaringsutveksling og informasjonsdeling sto sentralt i møtene. Nettverket fikk også faglig påfyll om temaet ungdom og sosiale medier av utekontakten og besøk av en forsker fra Nord universitet som innledet om frafall i organisert idrett og forskningen rundt det (SLT-rapport 2022).

22 Politirådet er et formalisert samarbeid mellom øverste ledelse i kommunen og lokalt politi. Rådet skal være et strategisk organ for det lokale kriminalitetsforebyggende arbeidet, og sikre utveksling av kunnskap og erfaring mellom politi og kommune. Politirådet har også ansvar for redning og beredskap. En sentral tanke bak politirådene er at kunnskap om lokale problemer skal omsettes til samordnet innsats.

23 En nylig evaluering av ordningen med radikaliseringskontakter viser imidlertid at det er veldig tilfeldig og ulikt hvordan kommuner jobber med dette (Lid mfl. 2023).

takelse fra kommune og politi. På dette møtet fikk deltakerne innføring i temaer Nordic Safe Cities arbeider med, og eksempler på hvordan byer jobber med forebygging av radikalisering. I juni kom NSC og Trygge byer²⁴ ved Gjensidigestiftelsen på besøk til Bodø for å bli kjent med områder det kunne være relevant å jobbe videre med i kommunen. Her deltok alle avdelingene i kommunen, og i september 2022 vedtok bystyret å søke medlemskap.

Bodø som medlem av Nordic Safe Cities

Nordic Safe Cities ble som nevnt innledningsvis, initiert av Nordisk ministerråd i 2016 etter terrorangrepet i København og er i dag en uavhengig ideell organisasjon (Nordic Safe Cities 2022a). De arbeider spesifikt med tre målgrupper i byene: 1) ordførere og politikere, 2) byens fagfolk, politi og sivilsamfunn og 3) ungdommen (Nordic Safe Cities 2022). Formålet med Nordic Safe Cities er å hjelpe kommuner, politi og lokale fagfolk med å skape trygge og robuste byer og forebygge hat, trusler og vold fra ekstreme grupper (Nordic Safe Cities 2022). Nettverket legger derfor opp til et tverrfaglig samarbeid mellom forebyggingsaktørene. Gjennom medlemskapet kan byene få umiddelbar støtte under en krise. De kan tilby medlemsbyene rask tilgang til fagfolk og innsikt i andre byer som har erfaring med liknende krisesituasjoner, og de kan sette sammen et team som gjennom onlinesamtaler kan støtte byen i dens krisehåndtering (Nordic Safe Cities, 2022). Til tross for at NSC hevder at ingen byer er like, mener de at Norden og de nordiske byene har mye til felles som gir grunnlag for godt samarbeid og at de kan ha utbytte av hverandres erfaringer.

The common languages and cultures, comparable welfare systems, and prevention structures, all mean that our member cities can more easily relate to one another and gain great value from exchanging information and collaboratively innovating practices across the Nordic region (Nordic Safe Cities 2022a).

NSCs tilnærming bygger dessuten på å fremme og styrke de nordiske verdiene: demokrati, ytringsfrihet, likestilling, gjensidig respekt og tillit. Nettverket består av 21 nordiske byer fra alle de nordiske landene, hvorav 12

²⁴ Gjennom det nordiske samarbeidet Nordic Safe Cities samarbeider Gjensidigestiftelsen med en rekke norske byer for å forebygge hat og vold fra ekstreme grupper.

er norske byer. De norske byene er Fredrikstad, Sarpsborg, Kristiansand, Oslo, Stavanger, Arendal, Bærum, Skien, Haugesund, Larvik, Bodø og Tromsø. Organisasjonen er stadig under utvikling, og flere byer har blitt medlem de siste par årene, inklusive Bodø og Tromsø, som ble medlem i 2022. Kriteriene for å bli medlem er at byen må være nordisk og innbetale en medlemsavgift på 75 000 danske kroner i året. Medlemskapet forplikter seg til minimum to år for å sikre langsiktig samarbeid (Nordic Safe Cities 2022).²⁵

NSC har seks innsatsområder som de vektlegger særlig. Dette inkluderer «safeguard local democracy», «ensure safe digital cities», «empower young pioneers», «embrace diversity», «grow safe neighbourhoods» og til sist «safe city governance and preparedness».

De seks innsatsområdene presenterer Nordic Safe Cities' tilnærming til å bygge trygge og motstandsdyktige byer og lokalsamfunn som står opp mot polarisering og beskytter innbyggerne mot ekstremistisk påvirkning og hat (Nordic Safe Cities 2023).

Etter to møter og flere samtaler med Nordic Safe Cities i løpet av 2022 videreutviklet SLT-nettverket to konkrete prosjekter som man ønsket å jobbe videre med i 2023, og som fikk støtte fra Gjensidigestiftelsen innenfor samarbeidet Trygg By Norge. Disse to prosjektene var Trygg digital by Bodø²⁶ og Snapchat-prosjektet til utekontakten i Bodø.

Som det framgår av det over, er Bodø derfor nylig blitt del av Nordic Safe Cities, og prosjektene er relativt nyoppstartede og ikke avsluttet. Det kan derfor være vanskelig å trekke noen entydige konklusjoner omkring nyttigheten

25 Nettverket er finansiert gjennom medlemsbetaling, støtte fra Nordisk ministerråd og private fond. NSC drives av sekretariatet og har et styre ledet av ekstremisme- og sikkerhetsekspert Magnus Ranstorp. I tillegg har organisasjonen et team av «Safe City Advisors» som skal hjelpe til med å støtte det lokale arbeidet i medlemsbyene. Nordisk ministerråd er fortsatt en del av nettverket ved å ha en representant i styret og være finansierings- og sparringpartner (Nordic Safe Cities, 2022). NSC har også andre eksterne samarbeidspartnere som EU-RAN (Radicalisation Awareness Network), C-REX (Center for Extremism, University of Oslo), CVE (Center for Preventing Violent Extremism), Strong Cities, SLA-arkitekter, og Institute for Strategic Dialogue (Nordic Safe Cities 2022).

26 Det er utarbeidet en nasjonal algoritme som fanger opp digitale hatytringer. Gjennom prosjektet vil kommunens digitale landskap kartlegges og algoritmen brukes til å analysere hatytringer i ulike sosiale medier. Målet er å gi kommunen en inngående lokal forståelse av det digitale hatets sammensetning, følge det over tid og undersøke hvilke grupper hatet er rettet mot, og hvilke hendelser som frambringer hatytringer. Analysene skal bidra til å utvikle lokale forebyggingsmodeller som skaper mer trygghet, tillit og sikkerhet for ulike grupper på internett.

av dette medlemskapet etter drøyt halvannet år som medlem. Ved hjelp av semistrukturerte intervjuer av sentrale aktører innenfor SLT-nettverket, inklusive politi- og radikaliseringskontakten, samt deltakende observasjon av det arbeidet kommunen så langt har gjort i forlengelsen av dette medlemskapet, ønsker jeg imidlertid å få innsikt i:

- 1) Hvorfor Bodø bestemte seg for å melde seg inn i nettverket, og hvilke erfaringer kommunen så langt har med å være medlem.
- 2) Hva slags likheter og forskjeller Bodø ser mellom seg selv og de andre byene i nettverket med tanke på utfordringene byen står – og forventes i det videre å stå – overfor.
- 3) Hvordan aktørene i Bodø tenker at medlemskapet i NSC kan være med på å bidra til å styrke forebyggingsarbeidet som allerede pågår mot radikaliserings og ekstremisme.

Data og metodisk tilnærming

Jeg baserer meg på kvalitativ metode for å besvare disse tre forskningsspørsmålene. Kvalitative undersøkelser kjennetegnes av få enheter, og de er derfor lite egnet til generalisering. Fordelen med kvalitative undersøkelser er imidlertid at de går i dybden på et fenomen (Thagaard 2006). I dette tilfellet gjelder det Bodø kommunes utfordringsbilde med tanke på radikaliserings og ekstremisme, bakgrunnen for hvorfor kommunen har blitt en del av Nordic Safe Cities, og hva de så langt opplever at de har fått ut av dette. Det kvalitative forskningsintervjuet er spesielt egnet for å gi innsikt i personers synspunkter, erfaringer og opplevelser, som igjen vil kunne gi mulighet for å få fram hvordan de forstår sine erfaringer og gjør sine verdener forståelige (Kvale, Rygge og Brinkmann, 2009). Intervju er derfor et godt utgangspunkt for å få innsikt i og kunnskap om hvordan enkeltpersoner opplever og reflekterer over sin situasjon.

Jeg har på grunnlag av dette valgt å samle inn data i form av intervju med ønske om å få dybdekunnskap om fenomenet. Jeg vurderte derfor kvalitative semistrukturerte intervjuer som den mest hensiktsmessige metoden for meg å bruke. Fordelen med denne type intervju er at forskeren får den informasjonen vedkommende ønsker, samtidig som informanten får anledning til å fortelle fritt (Thagaard 2006; Kvale, Rygge og Brinkmann, 2009). Det ble utviklet en intervjuguide organisert ut fra de tre hovedspørsmålene. Det

første temaet omhandler bakgrunnen for hvorfor Bodø kommune valgte å søke medlemskap i NSC og de foreløpige erfaringene og forventningene aktørene har til medlemskapet. Det andre temaet dreier seg om hvordan de ulike aktørene vil definere utfordringsbildet i Bodø kommune, og hvorvidt de tenker at dette skiller seg fra eller er i samsvar med andre bykommuner som er med i nettverket. Det tredje temaet handler om i hvilken grad hver av de ulike aktørene opplever at det jobbes med forebygging av radikalisering og ekstremisme i kommunen, hva som eventuelt kan styrkes, og hvordan de ser for seg å kunne trekke veksler på erfaringer fra andre byer i NSC-nettverket.

På grunn av personalmessige utskiftninger både i rollen som SLT-koordinator og som radikaliseringskontakt valgte jeg å gjennomføre dette som to gruppeintervjuer – et gruppeintervju med tidligere og ny SLT-koordinator og et gruppeintervju med tidligere og ny radikaliseringskontakt, hvorav førstnevnte radikaliseringskontakt nå har en ledende rolle i Nordland politidistrikt. Utvalget er et strategisk utvalg, som vil si at man velger informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske når det gjelder problemstillingen (Thagaard, 2006). I tillegg har jeg deltatt på ni møter i regi av NSC / Bodø kommune hvor jeg har gjort feltnotater, tilsvarende deltakende observasjon. Disse notatene vil her primært brukes til å støtte opp om, nyansere eller utdype eventuelle inntrykk og uttalelser fra intervjuene.

Analyse og funn

Det første jeg ønsket å finne mer ut av, var hvorfor Bodø – en mellomstor by langt i nord – ønsket å bli medlem av Nordic Safe Cities, og hva slags forventninger SLT og radikaliseringskontaktene hadde for Bodøs medlemskap i et slikt nettverk av byer. Her forteller den ene SLT-koordinatoren:

Jeg husker ikke helt hvor jeg hadde hørt om dette med Nordic Safe Cities, om det var i SLT-nettverket, men i alle fall så hadde kommunen etablert et sosialt bærekraftsteam hvor både SLT-koordinator, folkehelsekoordinator og mangfoldskoordinator var involvert, og jeg begynte å lese litt mer om det og diskutere det med disse, og vi syntes det virket spennende, og jeg tenkte med en gang at dette kunne bli et litt sånn «hele byen»-opplegg.

SLT-kontakten forteller videre at de fikk saken opp for styringsgruppen, og at det ble kalt inn til et digitalt møte med Nordic Safe Cities for å høre mer om deres arbeid og hva det eventuelt ville innebære dersom Bodø ble med. Det ble invitert bredt inn fra ulike instanser i kommunen for å sikre bred forankring og at ulike aktører skulle se relevansen av medlemskapet for sitt arbeid.

Det brede perspektivet på hva et medlemskap vil innebære, er også synlig når SLT-koordinatorene gir uttrykk for hvordan de ser på relevansen av NSC-medlemskapet for deres arbeid i en mindre by som Bodø.

Og så er det også litt sammenheng mellom narkotika eller annen kriminalitetsproblematikk og terror, for eksempel at narkotikaen kommer jo fra en plass, selv om jeg ikke skal si at de på Gråholten nå kommer til å utføre en terrorhandling, men at det er viktig å fange opp bredt å forhindre at ungdommer havner i slike løpebaner, enten det gjelder det ene eller det andre. Vi vet jo fra ulike studier at utenforskap kan føre til radikaliserings, ikke nødvendigvis alltid, men noen ganger. Bodø er riktignok en liten by i periferien, men vi vet likevel at det skjer en del ting også i små byer, så vi må være i forkant.

Også den andre SLT-koordinatoren gir uttrykk for liknende tanker.

Jeg tenker at radikaliserings og ekstremisme også er kriminalitet, så sånn sett hører det inn under SLT-arbeidet, men også fordi at når vi jobber med forebygging, så handler det også om mye av det samme som når vi jobber med rus og kriminalitet, også med tanke på at dette med utenforskap og dårlig integrering, det er det her som er risikofaktorer for negativ utvikling på mange områder. Og for noen er det kanskje den psykiske helsa som blir dårlig, for andre er det radikaliserings eller at man havner inn i dårlige gjenger. Dessuten så opplever jeg at NSC også innbefatter dette med gjengkriminalitet, men også dette med demokrati er det noen byer som jobber særskilt med, så egentlig opplever jeg vel litt at NSC i bunn og grunn handler om hvordan man skaper gode samfunn. Dette med å forebygge utenforskap og sørge for god integrering, det henger jo også sammen med de mer ekstreme tingene man vil forebygge. Det handler egentlig bare om hva som egentlig skal til for å bygge gode samfunn.

Til tross for at SLT-koordinatorene virker innforstått med at dette medlemskapet kan være viktig, og at det kobles til det øvrige arbeidet, kommer det også fram at det ikke har vært helt opplagt for alle i nettverket og bykommunen hvorfor man skulle være med i nettverket.

Jeg opplevde imidlertid av reaksjonene fra folk jeg snakket med, at de heller ville vi skulle snakke mer om den brede forebyggingen, for da kunne de lettere relatere sitt arbeid til dette, for terror blir for mange i Bodø så abstrakt at det blir vanskelig å ta det på alvor og forholde seg til det. Likevel må tankegangen om at dette kan skje, ligge i bunnen for det arbeidet vi gjør, og vi har jo også sett at også i Bodø fins det høyreekstreme og, ja, kanskje også islamister.

Observasjoner fra møtene tyder på det samme. Særlig aktører fra frivilligheten og utekontakten var innledningsvis usikre på relevansen av nettverket og dets fokus på bekjempelse av ekstremisme og terrorisme for sitt daglige arbeid, men gjennom diskusjoner på møtene og bruk av en bred tilnærming til og forståelse av hvordan dette forebygges, ble dette mer tydelig.

Radikaliseringskontaktene på sin side ga uttrykk for at Trygg digital by-prosjektet virket noe snevert, og at de ikke kjente til alle detaljer, men at de hadde håp om at dette kunne bli noe bra. De poengterte også at dette med hatytringer på nett i verste fall kunne bidra til radikalisering, og at det å avdekke ytringsklimaet på nett dermed også var viktig.

Den andre SLT-koordinatoren poengterte videre at Nordic Safe Cities omhandler flere ting utover dette med ekstremisme og radikalisering, for eksempel dette med demokrati og medvirkning. Under intervjuet ble det også framhevet at det å trekke veksler på andre byers erfaringer som man er redde for at også skal komme til Bodø, er «en viktig ressurs med tanke på utvikling av tiltak og slik sett [vil det] være positivt for de ansatte i en verden som kommer nærmere og nærmere». Det ble videre påpekt at Trygg digital by og Snapchat-prosjektet bare var to av flere prosjekter man eventuelt kunne sette i gang. Dette perspektivet har også vært synlig i forbindelse med ulike møter omkring innholdet i Trygg digital by, som i første omgang handlet om hatytringer på Facebook i forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget i 2023, for deretter i neste runde våren 2024 å omhandle hvordan ungdom

i Bodø bruker sosiale medier, med fokus på skadelig og ekstremt innhold. Sistnevnte undersøkelse baserte seg på kvalitative intervjuer med ungdom i Bodø mellom 13–19 år og etnografisk undersøkelse av TikTok og Instagram. Jeg skal komme nærmere tilbake til noe av innholdet og konklusjonene i disse analysene, det viktigste i denne omgang er å konstatere at årsakene til at Bodø som mellomstor, men likevel relativt liten by har valgt å være med i dette nordiske bynettverket, synes å være en kombinasjon av opplevd relevans med tanke på liknende utfordringer i egen by i dag eller i framtiden, opplevd nytte av erfaringer fra andre (større) byer med tanke på tiltak samt en aksept for og enighet i bykommunen om en bred tilnærming til forebygging av radikaliserings og ekstremisme. Dette kan tyde på at bykommunen generelt sett ikke anser risikoen for ekstremisme og terrorisme som så stor som i storbyer, men at de ønsker å være føre var med tanke på begynnende «storbymerter», og at de derfor har tatt noen grep for å øke relevansen av medlemskapet gjennom å ta en bred tilnærming til forebygging. At de i første omgang har valgt å fokusere på det digitale rom, vitner om at bykommunen er oppmerksom på at radikalisering via internett gjør at geografi får mindre betydning, og at også mindre byer må være årvåkne.

Det andre jeg ønsket å undersøke, var hvordan utfordringsbildet i Bodø ser ut, og eventuelle likheter og forskjeller mellom Bodø som en liten/mellomstor by i nord og andre byer i Norge for øvrig. Her er det tydelig at det har skjedd et skifte de senere årene, med mer ungdomsvold med mer. Som den ene SLT-koordinatoren uttrykte det:

Det vi så etter pandemien ... utover høsten 2020 var det ingen som tenkte at det var noe spesielt, men så kom vinteren 2021, og utfordringene strømmer på, det er mye som skjer i ungdomsmiljøet sånn som man ikke har oppdaget på grunn av pandemi, men det kan selvsagt også være store mørketall her. Videoer av slåsskamper som ble sendt via Snap, med mer, og da ble vi kontaktet av en del fortvilte foreldre, så da tok SLT litt grep og satte i gang noen tiltak. Det ene vi tok tak i var at vi lagde en sak til kommunestyret om utenforskap. Bodø har vært en liten by, men nå er den i ferd med å vokse seg større og med noen storby symptomer, at det oppstår noen «voksesmerter» i den forbindelse. Vi ønsket derfor å være i forkant, vi vil ikke ha sånne storby tendenser i den her byen.

SLT-koordinatoren ga videre uttrykk for at et slikt skifte også hadde funnet sted et par år tidligere i Tromsø, men at det likevel var noen ulikheter: Mens det i Tromsø foregikk i et norsk ungdomsmiljø, var situasjonen i Bodø knyttet til ungdom med flerkulturell bakgrunn, ikke knyttet til et spesifikt land, men et variert utvalg av flerkultur. Selv om dette i første rekke omhandlet vold og økt narkotikabruk blant ungdom, så kommer det i samtalen med SLT-koordinatorene også fram at mens radikaliseringsproblemer ikke hadde vært et tema før 2020, så ble nå også dette et tema i samtaler.

PSTs trusselvurdering er veldig relevant på grunn av de temaene som kom opp, og radikaliseringskontakten bekreftet også for meg at den var gjenkjennelig også for Nordland, her tidligere i sommer. Bodø har også så mye ufrivillig skolefravær at dette er «spot-on» i forhold til dette, og så for eksempel dette med fremmedkrigere. Her trenger vi mer oversikt. Gjelder dette oss, det vet vi ikke, men dette er jo en gruppering vi er bekymret for. Har vi mange fra Ukraina på familiegjenforening, har vi mange norske som dro av gårde, og som er på tur tilbake, såne ting, vi vet det ikke. Og så har vi dette med høyreekstremisme, det har vi jo litt av her i Nordland og Bodø, men der har vi en viss oversikt. Og så dette med islamisme, det er det visst ikke så mye av her. Så det var ikke noe de var særlig bekymret over, visstnok. Så dette er et håndgripelig problem for Bodø, det er ikke noe som bare svever omkring.

Til tross for at PSTs trusselvurdering oppleves som relevant for Bodø, oppgir SLT-koordinatoren kun å ha vært involvert i én konkret sak knyttet til radikaliseringsproblemer, og at dette skjedde via radikaliseringskontakten. Likevel nevner begge SLT-koordinatorene at økende ufrivillig skolefravær og psykisk uhelse blant ungdom kan være negative faktorer som bidrar til å trekke ungdommer inn i miljøer de ikke burde være en del av. Som den andre SLT-koordinatoren gir uttrykk for

Dette med utenforskap går igjen hele tiden. Og egentlig starter noe av dette veldig tidlig. Det er lett å legge særlig merke til de som det begynner å halte for, men identitetsutviklingen til et barn – hvem er jeg? – det formes egentlig veldig tidlig, følelsen av å høre hjemme, høre til et sted. Uten dette kan det bli vanskelig både på skolen, men kanskje også i samfunnet som sådan, og man oppsøker kanskje andre nettverk, kanskje til og med

på nett, som man føler seg velkommen i, og da er man plutselig kanskje veldig sårbar både for det ene og det andre.

I tillegg påpeker begge SLT-koordinatorene betydningen av den geopolitiske situasjonen og hvordan den kan virke inn på risikoen for radikaliserings og ekstremisme i bykommunen:

Jeg er veldig spent på denne Palestina-konflikten, hvordan den kan påvirke ungdommen. Den er jo veldig kjent for å være veldig polarisert. Jeg har ikke snakket med noen ungdommer om det, men det er jo sannsynlig at det blir en konflikt som vil vare lenge, men kanskje er den for langt på avstand for ungdommene her, det vet jeg ikke.

Andre grupperinger og saker som kunne føre til polarisering og ekstremisme, ble også nevnt, blant annet dette med flyktninger fra Ukraina, russere, samehets og hets mot LHBT, samt kontaktpunkter mellom Bodø og noen av de svenske narkotika- og voldsnettverkene. Også begge radikaliseringskontaktene var tydelige på at det geopolitiske bildet påvirket risikoen for radikaliserings og ekstremisme. Som den ene radikaliseringskontakten sa det:

Ja, det geopolitiske bildet har absolutt betydning, tenker jeg, når folk ser at det er ting som skjer, humanitære kriser, så kan det være at personer føler at de selv vil handle også og ta del i noe enten via militære handlinger eller terrorrelaterte aksjoner. Så det kan absolutt være en påvirkning eller begynnelsen på en radikaliseringsprosess.

I forlengelsen av dette påpekte den samme radikaliseringskontakten at man har vært nødt til å kartlegge og øke beredskapen rundt jødiske miljøer over hele landet i forbindelse med Israel–Palestina-krigen (Gaza-krigen), også i Nordlands politidistrikt.

Den andre radikaliseringskontakten var opptatt av at det større geopolitiske bildet også påvirket situasjonen i egen bykommune: «Det verdensbildet vi ser nå, veldig polarisert verdensbilde med pågående konflikter og så videre, det er potensielt grunnlag for ekstreme holdninger og livssyn. Det er det ingen tvil om.» Her ble det spesifikt nevnt utfordringer knyttet til koranbrenning og SIAN-aktivitet, men også andre forhold som er sentrale i nyhetsbildet,

og som raskt finner veien til sosiale medier. «En koranbrenning i Sverige kan ha betydning for situasjonen i Norge og motsatt. Det trenger ikke å være vanntette skott i forhold til landene med tanke på påvirkning.»

Et tema som også var en gjenganger i samtale, var betydningen av internett for radikaliserings og annen kriminalitet. Den ene SLT-koordinatoren uttrykte det på denne måten:

Internett er veldig viktig, for det er det mediet de bruker for alt av kontakt, og så er det vanskelig å kontrollere. Filming og deling er jo også en del av internettbruken, men jeg tror det trengs å gjøres en jobb både i forhold til dette med narkotika, men også radikaliserings, sånn at foreldre vet hva som rører seg der ute, og hvordan de kan ha mer kontroll på det. Og så trenger ungdommene også mer opplæring i hva de kan komme borti på internett, for eksempel dette med falske nyheter eller konspirasjonsteorier eller hva det måtte være, sånn at de er bedre rustet til å håndtere det. I Finland er de i ferd med å få dette med som en integrert del av skolefagene, og jeg tror dette er kjempeviktig. I dagens digitale verden er det å lære kritisk tenkning med mer mye viktigere enn å lære matte, sånn som jeg ser det, om man skal overleve, rett og slett. Det er behov for digital dannelse for å forstå verden slik den fungerer, og hvordan man kan beskytte seg selv.

Betydningen av det digitale framheves også av begge radikaliseringskontaktene. Som den ene radikaliseringskontakten sier det:

PSTs nasjonale trusselvurdering kan i større eller mindre grad speile utfordringsbildet i de ulike byene og politidistriktene i Norge, men det som trusselvurderingen sier noe om, er jo hvilke personer som er i risikosonen. Den nevner jo gjerne unge menn, eller hvert fall under 30 år, og det er jo en tendens vi har sett over flere år. Mens man tidligere drev rekruttering og påvirkningsarbeid én til én, så er det kanskje i større grad nå digitale medier som er arena for denne typen tankegodt og ikke minst radikaliserings. Så dette utfordrer jo i aller høyeste grad, at man går mer vekk fra det offentlige, fysiske rom og mer inn på det digitale rom. Og det er jo her dette med barn og unge kommer inn i bildet, fordi de lever så mye av livet sitt på digitale flater, og det utfordrer jo samarbeidsaktørene.

Den andre radikaliseringskontakten påpekte videre betydningen av internett for radikalisering, særlig for ungdommer som er sårbare / opplever utenforskap, som kanskje endelig opplever tilhørighet et sted, og som over tid adopterer et slikt tankesett. Ifølge denne radikaliseringskontakten bidro også internett til å viske ut betydningen av sted med tanke på ekstremisme og radikalisering.

Den geografiske avstanden forsvinner med internett. Det er også det som gjør det vanskelig å avdekke det, for hvis man hadde hatt for eksempel et radikalt nettverk i Oslo, så tidligere ville ikke noen som var bosatt i Bodø eller Fauske være del av det nettverket, men nå kan de det.

Betydningen av internett og digitalisering var altså et gjennomgående tema i intervjuene med både SLT-koordinatorene og radikaliseringskontaktene, og alle snakket om et globalt trusselbilde som kom stadig nærmere. Likeså framhevet de alle at forebygging av utenforskap mer generelt også var viktig for å forhindre både radikalisering så vel som annen kriminalitet, og at en del av dette også hang delvis sammen. Dette inntrykket ble også forsterket gjennom møter i forbindelse med Trygg digital by, hvor det ble besluttet å både foreta en analyse av debattklimaet på Facebook i forbindelse med kommune- og fylkestingsvalget samt undersøke hva unge i bykommunen var utsatt for i sosiale medier (TikTok og Instagram). Den første analysen viste blant annet at det var et hardt debattklima særlig rettet mot lokale kvinnelige politikere, men også mot homofili. I tillegg var det et hardt debattklima rundt Bodø/Glimt og fotball. Den andre analysen, som ble framlagt i mai 2024, viste videre at ungdommer i bykommunen i stor grad er utsatt for krenkelser og annen form for hatkriminalitet på sosiale medier. Ungdommene eksponeres også etter kort tid på sosiale medier for skadelig eller ekstremt innhold, selv om de ikke aktivt har oppsøkt det. Av polariserende innhold er det særlig krenkelser mot kvinner eller LHBT og samer som utpeker seg, men ulike polariserende innlegg omkring Israel–Palestina-konflikten ser også ut til dukke opp i «feeden» titt og ofte blant ungdommer i bykommunen.²⁷ Rapporten avdekket også at det var mer av dette enn for eksempel i Tromsø. Slik sett ser det altså ut som ekstremt innhold også finner veier inn til mindre byer også langt nord.

27 Analyse og Tall (2024). Rapport «Bodø-ungdoms digitale liv». www.ogtall.no/publikasjoner/bodoe-ungdoms-digitale-liv.

Det siste jeg ønsket å undersøke, var hvilke forventninger og utsikter aktørene så i forlengelsen av dette medlemskapet som Bodø nylig hadde inngått, og hvordan forebyggingsarbeidet ytterligere kunne styrkes. Her kom det et klart svar fra den ene SLT-kontakten:

Jeg tenker at man nå må benytte seg av de mulighetene som ligger inne i dette medlemskapet i NSC, og de ulike temaene som gjelder, og hvordan dette er aktuelt for oss her, og så må vi erkjenne at det som skjer ute i den store verden, det kan også skje her, ikke for å fyre opp stemningen, men for å realitetsorientere oss selv. Merkelig at han i Bærum og han Behring Breivik kunne gjøre det de gjorde, uten at noen fanget det opp. Så ja, det er veldig behov for mer kompetanse rundt om i tjenestene.

Behovet for mer kompetanse var også et tema den ene radikaliseringskontakten var inne på. Vedkommende mente at det generelt sett var for lite kunnskap blant ulike aktører og folk flest om hva de skulle se etter.

Forventningene til og opplevelsen av relevansen for medlemskapet i Nordic Safe Cities framheves også av den andre SLT-kontakten:

Jeg ser jo også gjennom de samtalene jeg har vært med på i NSC-nettverket, at kommunene står mye i det samme, det er veldig mye likt, og også omkring tankene om hva som er bakgrunnen for denne utviklingen man ser, utenforskap, fattigdom, dårlig integrering. Man ser jo også likheter med Sverige selv om Norge kanskje ikke har tatt imot like mange og ikke har like mye gettodannelser og så videre, men likevel så er det mye som er likt, så jeg tror vi har mye vi kan få ut av om vi benytter oss av det, dette nettverket. Det at vi er en av de minste byene som er med, er kanskje en fordel for oss, for ting skjer kanskje først i de store byene, og vi kan høre med disse hvordan de har jobbet med disse tingene i andre byer, og kanskje kan det være til hjelp sånn at lille Bodø klarer å være i forkant på noe av dette her hvert fall.

Videre ble det poengtert at vedkommende også hadde fått god kontakt med de som jobbet med dette i Tromsø, gjennom sin deltakelse i Nordic Safe City-nettverket, noe som ble ansett som veldig verdifullt for Bodø sin del.

Med andre ord: Mulighetene og forventningene til samarbeidet og nettverket i det videre ble, særlig av SLT-koordinatorene, ansett for store. At svenske gjenger har tentakler inn i ungdomsmiljøet i Bodø by, ble for øvrig også nevnt i forbindelse med ulike workshoper i regi av Trygg digital by og har også vært løftet fram i media av politiet selv.²⁸ Også i Tromsø ser man en liknende utvikling. Selv om dette primært omhandler vold og narkotikakriminalitet og ikke terror, kan en kontakt mellom byene være en viktig ressurs i det videre samarbeidet.

Viktigheten av, forventningene til og mulighetene med deltakelse i dette nordiske bynettverket har dessuten vært tydeliggjort gjennom de mange sentrale personer i kommunen som har vært invitert til og deltatt i presentasjonen av de to analysene (ordfører, kommunedirektør, andre sentrale aktører i kommunen og fylket, politi, frivillighet, skoler m.m.). I tillegg har kommunen søkt og fått midler hos statsforvalteren i Nordland til en mentorordning hvor ungdommer som står i fare for å bli plassert på institusjon, skal få sin egen mentor som skal hjelpe dem i gang med skole, fritidsaktiviteter, jobb med mer. Samtidig jobbes det nå i disse dager med å få på plass et nytt relatert prosjekt som skal følge opp det de to analysene har påpekt. Her skal man fokusere på å styrke ungdoms motstandskraft ved å lære dem og deres foreldre mer om hva de kan møte på i den digitale verden – dette gjelder så vel innhold knyttet vold og narkotika og annet skadelig innhold (selvmord, spiseforstyrrelser, seksuelle overgrep) som konspirasjonsteorier og ekstremisme. Det skal også gis informasjon om hvor de unge og deres foreldre eventuelt kan søke hjelp om det er nødvendig. Prosjektet forventes å ha sin oppstart i 2025.

Oppsummering og konklusjon

Oppsummert ser det altså ut til at det særlig er kommunen og SLT-koordinatorene som ser viktigheten av å være medlem i Nordic Safe Cities. For radikaliseringskontaktene er ikke dette like viktig, til tross for at det nasjonale nettverket de sitter i, ser ut til å ha noen svakheter. Dette kan nok skyldes at radikaliseringskontaktene foreløpig ikke kjenner prosjektet eller nettverket godt nok og dermed ikke har så store forventninger til hva som kan komme ut av det. Både SLT-koordinatorene og radikaliseringskontaktene framhever imidlertid betydningen av å forebygge

28 Guttormsen, P. (2022). Frykter svenske kriminelle fester grepet om Bodø. Noen er tilknyttet Dødspatrullen, *Avisa Nordland*, 17.april, 2022. www.an.no/frykter-svenske-kriminelle-fester-grepet-om-bodo-noen-er-tilknyttet-d-dspatrullen/f/5-4-1578582

bredt og dermed inkludere dette med radikaliserings- og ekstremisme i forebyggingsarbeidet. SLT-koordinatorene har også ambisjoner om å forankre dette enda bredere i kommunen, noe som ble tydelig særlig under ulike prosjektverksteder og møter, hvor det ble invitert bredt inn fra flere avdelinger i kommunen, samt et bredt spekter av aktører som er jevnlig i kontakt med barn og unge i kommunen på ulike vis. Alle påpeker også at den geopolitiske situasjonen og globalisering og digitalisering har ført til at det er like viktig å jobbe med å forebygge radikaliserings- og ekstremisme i små og mellomstore byer som Bodø som i større byer og kommuner både i Norge og i Norden for øvrig.

Også radikalisererte individer bor og vokser opp et sted, og det betyr at forebygging av utenforskap blir viktig, noe også den ferske rapporten fra Ekstremismekommisjonen (Regjeringen, 2024) bekrefter. Globalisering og internett har medført at man kan rekrutteres inn i nettverk som befinner seg i andre byer eller steder, og derigjennom bli radikalisert. Geografiske avstander og sågar landegrenser ser dermed ut til å være mindre viktige enn før. Dette gjelder så vel terrorisme som annen kriminalitet. Til sist gir partene uttrykk for at det er et behov for mer kompetanse og bevissthet omkring temaet både blant ulike forebyggingsaktører, i skolen og blant ungdommene selv. I den forbindelse kan dette medlemskapet være et slags første skritt i den retning, i den forstand at Bodø som en av de minste av byene i nettverket kan ha mye å lære av de større byene og dermed kanskje klare å være i forkant av en negativ utvikling i bykommunen. Alle gir derfor uttrykk for at de ser med forventning på hva dette samarbeidet kan bringe. Samtidig må det også påpekes at vi i dag vet for lite om nytteverdien av dette bynettverket, særlig for småbyene. Byer nord i landet har kommet med i løpet av det siste halvannet året (Tromsø og Bodø), og det er derfor uvisst hvor relevant man vil oppleve at denne problematikken er i Nord. Til det trengs det mer forskning, både om forskjeller og likheter mellom store versus mellomstore/små byer og om nord-sør-dimensjonen.

Alt i alt vitner samtale med aktørene her om at dagens radikaliserings- og ekstremisme ikke kjenner noen grenser, og at mange unge rekrutteres og radikaliseres via nett. Av den grunn er dette noe som også Bodø som en mellomstor by i nord må være oppmerksom på og ha kunnskap om. I så måte kan et fokus på de unges digitale liv være riktig. Terrorister vokser opp i våre nabolag, på våre skoler, i vår by og i vårt samfunn, men de er også influert av impulser og idéstrømninger som plukkes opp via sosiale medier. Å være del av et større bynettverk vil kunne bidra til en økende bevissthet om og forståelse av nettopp dette.

Referanser

- Analyse og Tall (2024). «Bodø-ungdoms digitale liv». *Rapport* 21.mai, 2024. København: Nordic Safe Cities, www.ogtall.no/publikasjoner/bodoe-ungdoms-digitale-liv.
- Auger, V.A. (2020). Right-Wing Terror: A Fifth Global Wave? *Perspectives on Terrorism*, 14(3), 87–97. <https://www.jstor.org/stable/26918302>
- Bjørge, T. og Gjelsvik, I.M. (2015). Forskning på forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme: En kunnskapsstatus. *Rapport PHS Forskning* 2015: 2, Oslo: Politihøgskolen.
- Bodø kommune (2022). *SLT-rapport for Bodø kommune 2022*.
- Byman, D. (2019). The Threat from Within. *The National Interest*, (162), 52–60. <https://www.jstor.org/stable/27118111>
- Christensen, T.W. og Bjørge, T. (2017). Hvordan håndtere hjemvendte fremmedkrigere og andre syriaferere? Tiltak for ivaretagelse og oppfølging. *C-Rex rapport* 2018: 1. Oslo: Senter for ekstremismeforskning, UiO.
- Coaffee, J. (2017). *Terrorism, Risk and the City: The Making of a Contemporary Urban Landscape*. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315241647>
- Ellingsen, Tanja (2022). «Kjærligheten som brast, *Dagsavisen*, 28. juni, 2022. Kjærligheten som brast – *Dagsavisen*
- FHI (2023). Oppvekstprofilen for Bodø kommune 2022. <https://www.fhi.no/op/oppvekstprofiler/hent-oppvekstprofil/>
- Graham, S. (red.) (2004). *Cities, War, and Terrorism: Towards an Urban Geopolitics*. Oxford: Blackwell-Wiley.
- Guidi, E. og Babetto, C. (2020). First Steps: Reaching Consensus on Understanding Violent Radicalisation and Utilising Participatory Approaches for Prevention. I Meringolo, P. (red.), *Preventing Violent Radicalisation in Europe. Multidisciplinary Perspectives*. Cham: Springer (s. 43–56). https://doi.org/10.1007/978-3-030-52048-9_3
- Guttormsen, P. (2022). Frykter svenske kriminelle fester grepet om Bodø. Noen er tilknyttet Dödspatrullen, *Avisa Nordland*, 17.april, 2022. www.an.no/frykter-svenske-kriminelle-fester-grepet-om-bodo-noen-er-tilknyttet-d-dspatrullen/f/5-4-1578582
- Hemmingby, C. (2017). Exploring the Continuum of Lethality: Militant Islamists' Targeting Preferences in Europe. *Perspectives On Terrorism*, 11(5), 25–41.
- Hoffman, B. (2006). *Inside Terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Horgan, J.G. (2009). *Walking Away from Terrorism: Accounts of Disengagement from Radical and Extremist Movements*. London & New York: Routledge.
- IMDI (2023). Bosettingstall. <https://www.imdi.no/planlegging-og-bosetting/bosettingstall/>
- Kaldor, M. (1999). *New and Old Wars: Organised Violence in a Global Era*. Stanford, California: Stanford University Press.

- Kunnskapsdepartementet (2013). *Rundskriv Q-16/2013*. Forebyggende innsats for barn og unge. Forebyggende innsats for barn og unge – regjeringen.no
- Kvale, S. og Brinkmann, S. (2009). *Det kvalitative forskningsintervju* (2. utg.) (Anderssen, T.M. og Rygge, J. overs.). Oslo: Gyldendal.
- Lid, S. (2022). Kommunenes forebyggende terrorsikkerhetsarbeid og partnerskap med politiet. *Tidsskrift for samfunnsforskning*, 63(3), 209–227. <https://doi.org/10.18261/tfs.63.3.4>
- Lid, S. og Heierstad, G. (2019). Norske handlemåter i møtet med terror – Den gjenstridige forebyggingen nå og i fremtiden. I S. Lid og G. Heierstad (red.), *Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme*, 15–48.
- Lid, S., Winsvold, M., Søholt, S., Hansen, S.J., Heierstad, G. og Klausen, J.E. (2016). Forebygging av radikalisering og voldelig ekstremisme. *NIBR-rapport 2016: 2*. Oslo: By- og regionforskningsinstituttet NIBR.
- McCauley, C. og Moskalenko, S. (2008). Mechanisms of Political Radicalization: Pathways Toward Terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 20(3), 415–433. <https://doi.org/10.1080/09546550802073367>
- Meines, M. og Woltman, P. (2017). EX POST PAPER. RAN LOCAL: Local Action Plan Academy. *Radicalisation Awareness Network CoE*, November 2017.
- Moghaddam, F.M. (2005). The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. *American Psychologist*, 60(2), 161. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.60.2.161>
- Nesser, P. (2014). Toward an Increasingly Heterogeneous Threat: A Chronology of Jihadist Terrorism in Europe 2008–2013. *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(5), 440–456. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2014.893405>
- Nordic Safe Cities (2023). <https://nordicsafecities.org/>
- Politiet (2022). *Nordland politidistrikt. Kriminalitetsbildet og resultater – 2022*. <https://www.politiet.no/globalassets/dokumenter-strategier-og-horinger/nordland/rapporter/kriminalitetsbilde-2022.pdf>
- PST (2023). *Nasjonal trusselvurdering 2023*. <https://www.pst.no/alle-artikler/trusselvurderinger/ntv-2023/>
- Rapoport, D. (1991). *The Four Waves of Modern Terrorism*. Washington DC: Georgetown University.
- Regjeringen (2014). *Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme*. Justis- og beredskapsdepartementet.
- Regjeringen (2020). *Handlingsplan mot radikalisering og voldelig ekstremisme*. Revisjon 2020. Justis- og beredskapsdepartementet.
- Regjeringen (2024). Felles innsats mot ekstremisme: Bedre vilkår for det forebyggende arbeidet. NOU 2024: 3. Arbeids- og inkluderingsdepartementet.
- Schmid, A. (2017). Public Opinion Survey. Data to Measure Sympathy and Support for Islamist Terrorism. *The International Centre for Counter-Terrorism – The Hague* 8, no. 2. <http://dx.doi.org/10.19165/2017.1.02>

- Schmid, A.P. og Jongman, A.J. (1988). *Political Terrorism: A New Guide to Actors, Authors, Concepts, Data Bases, Theories and Literature*. London & New York: Transaction Publishers.
- SSB (2023). *Innvandrere og norskfødte med innvandrerforeldre*. <https://www.ssb.no/befolkning/innvandrere/statistikk/innvandrere-og-norskfodte-med-innvandrerforeldre>
- Tanberg, C. og J.A. Ravndal (2023). *Evaluering av politiets radikaliseringskontaktordning*. https://www.politihogskolen.no/globalassets/forskning/forskningsnyheter/evaluering-av-politiets-radikaliseringskontaktordning_final.pdf
- Taylor, D. og Gautron, Y. (2015). Pre-Modern Terrorism: The cases of the Sicarii and the Assassins, i Law, R.D. (red.) (2015), *The Routledge History of Terrorism*. Abingdon: Routledge.
- Vergani, M., Iqbal, M., Ilbahar, E. og Barton, G. (2020). The Three Ps of Radicalization: Push, Pull and Personal. A Systematic Scoping Review of the Scientific Evidence About Radicalization into Violent Extremism. *Conflict & Terrorism*, 43(10), 854–854. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2018.1505686>